

Лекція

Гігієна праці та виробнича санітарія в системі охорони праці

**Для здобувачів освіти закладів ФПО
Викладач, спеціаліст вищої категорії
Бардічевська Інна Яківна**

План

1. Гігієнічна класифікація праці.
 2. Атестація робочих місць за умовами праці.
 3. Виробнича санітарія в системі охорони праці.
- Контрольні питання.

1. Гігієнічна класифікація праці.

Гігієна – це наука, що вивчає закономірності впливу довкілля на організм людини з метою обґрунтування гігієнічних нормативів, санітарних правил і заходів, реалізація яких забезпечує оптимальні умови для життєдіяльності, зміцнення здоров'я і запобігання захворюванням.

Гігієнічний норматив – це точно встановлений діапазон параметрів виробничого довкілля, безпечного з точки зору збереження нормальної життєдіяльності і здоров'я.

Виробнича санітарія – це система організаційних, гігієнічних, санітарно-технічних заходів та засобів, яка спрямована на запобігання виробничій небезпеці, зумовленій шкідливими чинниками

Гігієна праці спрямована на створення сприятливих умов праці і підвищення її продуктивності, вивчає трудову діяльність людини.

«Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу», затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.04.2014 р. № 248, є основним нормативно-правовим документом, згідно з яким здійснюється гігієнічна класифікація умов праці.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
охорони здоров'я України
08.04.2014 № 248

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
6 травня 2014 р.
за № 472/25249

ДЕРЖАВНІ САНІТАРНІ НОРМИ ТА ПРАВИЛА
«Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу»

Ці Державні санітарні норми та правила «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» (далі - Гігієнічна класифікація праці) спрямовані на гігієнічну оцінку умов та характеру праці на робочих місцях працівників та застосовуються на підприємствах, в установах, організаціях усіх форм власності у випадках, передбачених законодавством.

Гігієнічна класифікація призначена для:

- проведення гігієнічного оцінювання наявних умов та характеру праці на робочих місцях

- атестації робочих місць

- санітарно-гігієнічного паспортування стану виробничих об'єктів та підприємств

- розроблення рекомендацій щодо професійного відбору та професійної придатності

- встановлення першочерговості у проведенні оздоровчих заходів

- створення банку даних про умови праці на рівні підприємства, району, міста, регіону, держави

У Гігієнічній класифікації праці терміни вживаються у таких значеннях:

Безпечні умови праці - стан умов праці, за якого вплив на працівників шкідливих та небезпечних виробничих факторів усунуто або їх рівні не перевищують граничнодопустимих значень.

Гігієнічний норматив - рівень шкідливих виробничих факторів, який при щоденній 8-годинній роботі не повинен викликати захворювань або відхилень у стані здоров'я.

Небезпечний виробничий фактор - фактор середовища і трудового процесу, що може бути причиною гострого захворювання (отруєння), раптового різкого погіршення здоров'я або смерті.

Граничнодопустима концентрація шкідливої речовини у повітрі робочої зони (далі - ГДКр.з.) - концентрація речовини, яка за умов регламентованої тривалості її щоденної дії при 8-годинній роботі не повинна викликати захворювань або відхилень у стані здоров'я.

Гігієнічна класифікація праці необхідна для оцінки конкретних умов та характеру праці на робочих місцях. На основі такої оцінки приймаються рішення, спрямовані на запобігання або максимальне обмеження впливу несприятливих виробничих чинників (факторів).

Оцінка умов праці проводиться на підставі «Гігієнічної класифікації умов праці за **показниками шкідливості** та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу». Виходячи з принципів Гігієнічної класифікації, умови праці розподіляються на **4** класи:

1 клас
оптимальні
умови
праці

2 клас
допустимі
умови
праці

3 клас
шкідливі
умови
праці

4 клас
небезпечні
(екстремальні)

1 клас — оптимальні умови праці — при яких зберігається не лише здоров'я працюючих, а й створюються передумови для підтримування високого рівня працездатності.

2 клас — допустимі умови праці — характеризуються такими рівнями чинників виробничого середовища і трудового процесу, які не перевищують встановлених гігієнічних нормативів, а можливі зміни функціонального стану організму відновлюються за час регламентованого відпочинку або до початку наступної зміни та не чинять несприятливого впливу на стан здоров'я працюючих і їх потомство в найближчому та віддаленому періоді.

3 клас — шкідливі умови праці — характеризуються наявністю шкідливих виробничих чинників, що перевищують гігієнічні нормативи і здатні чинити несприятливий вплив на організм працюючого та (або) його потомство.

4 клас — небезпечні (екстремальні) — умови праці, що характеризуються такими рівнями шкідливих чинників виробничого середовища, вплив яких протягом робочої зміни (або ж її частини) створює загрозу для життя, високий ризик виникнення важких форм гострих професійних уражень.

Гігієнічна класифікація умов праці

Перший клас	Другий клас	Третій клас	Четвертий клас
Оптимальні умови праці	Допустимі умови праці	Шкідливі умови праці	Небезпечні (екстремальні) умови праці

Класифікація шкідливих умов праці

1 ступінь (3.1) - умови праці, що характеризуються, які викликають функціональні зміни, що виходять за межі фізіологічних коливань та збільшують ризик погіршення здоров'я, у тому числі й виникнення професійних захворювань;

2 ступінь (3.2) - умови праці, які здатні викликати стійкі функціональні порушення, призводять у більшості випадків до зростання виробничо обумовленої захворюваності та появи окремих випадків професійних захворювань, що виникають після тривалої експозиції;

3 ступінь (3.3) - умови праці, які, крім зростання хронічної захворюваності (виробничообумовленої та захворюваності з тимчасовою втратою працездатності), призводять до розвитку професійних захворювань;

4 ступінь (3.4) - умови праці, які здатні призводити до значного зростання хронічної патології та рівнів захворюваності з тимчасовою втратою працездатності, а також до розвитку тяжких форм професійних захворювань.

Шкідливими виробничими факторами є:

фізичні фактори:

- мікроклімат (температура, вологість, швидкість руху повітря, інфрачервоне випромінювання);
- барометричний тиск;
- неіонізуючі електромагнітні поля та випромінювання: електростатичні поля, постійні магнітні поля, електричні та магнітні поля промислової частоти (50 Гц), електромагнітні випромінювання радіочастотного діапазону, електромагнітні випромінювання оптичного діапазону, зокрема лазерне та ультрафіолетове;
- іонізуючі випромінювання;
- виробничий шум, ультразвук, інфразвук;
- вібрація (локальна, загальна);
- освітлення: природне (відсутність або недостатність), штучне (недостатня освітленість, прямий і відбитий сліпучий відблиск тощо);
- іонізація повітря;

хімічні фактори:

речовини хімічного походження, деякі речовини біологічної природи, які отримані хімічним синтезом та/або для контролю яких використовуються методи хімічного аналізу, аерозолі фіброгенної дії (пил);

біологічні фактори:

мікроорганізми - продуценти, живі клітини та спори мікроорганізмів, що містяться в бактеріальних препаратах, патогенні мікроорганізми;

фактори трудового процесу:

важкість (тяжкість) праці - характеристика трудового процесу, що відображає рівень загальних енергозатрат, переважне навантаження на опорно-руховий апарат, серцево-судинну, дихальну та інші системи.

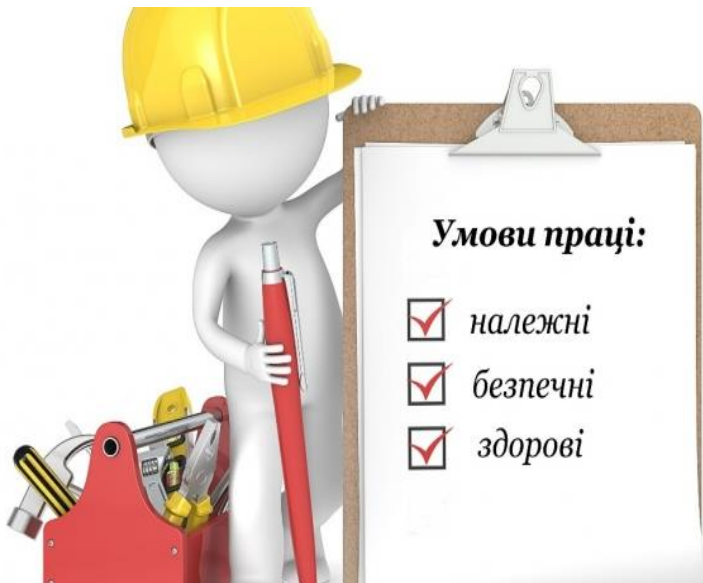

Біологічні небезпечні фактори

2. Атестація робочих місць за умовами праці

– комплексна оцінка всіх факторів виробничого середовища і трудового процесу, супутніх соціально-економічних факторів, що впливають на здоров'я і працездатність працівників у процесі трудової діяльності.

Атестація проводиться на підприємствах, в організаціях, установах незалежно від форм власності й господарювання, де технологічний процес, використуване обладнання, сировина та матеріали є потенційними джерелами шкідливих і небезпечних виробничих факторів, що можуть несприятливо впливати на стан здоров'я працівників, а також на їхніх нащадків як тепер, так і в майбутньому.

Основна мета атестації полягає у регулюванні відносин між власником або уповноваженим ним органом і працівниками у галузі реалізації прав на здорові й безпечні умови праці, пільгове пенсійне забезпечення, пільги та компенсації за роботу у несприятливих умовах.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF#Text>

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА
від 1 серпня 1992 р. N 442
Київ

Про Порядок проведення атестації
робочих місць за умовами праці

АТЕСТАЦІЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ ЗА УМОВАМИ ПРАЦІ

визначення шкідливих і небезпечних факторів виробничого середовища, технологічного та трудового процесу з метою атестації робочих місць

проведення лабораторних та інструментальних вимірів у робочій зоні

складання карт умов праці

складання фотографії робочого дня

складання та оформлення протоколів вимірів хімічних, фізичних та психофізіологічних факторів виробничого середовища

видача документації в повному обсязі згідно з діючими нормативними документами

надання консультативної допомоги з питань організації і проведення атестації робочих місць та покращення умов праці

Атестація робочих місць за умовами праці передбачає:

- виявлення на робочому місці шкідливих і небезпечних виробничих факторів та причин їх виникнення;
- дослідження санітарно-гігієнічних факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу на робочому місці;
- комплексну оцінку факторів виробничого середовища і характеру праці щодо відповідності їх вимогам стандартів, санітарних норм і правил;
- обґрунтування віднесення робочого місця до відповідної категорії за шкідливими умовами праці;
- підтвердження (встановлення) права працівників на пільгове пенсійне забезпечення, додаткову відпустку, скорочений робочий день, інші пільги і компенсації залежно від умов праці;
- перевірку правильності застосування списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення;
- розроблення комплексу заходів щодо оптимізації рівня гігієни і безпеки, характеру праці і оздоровлення працівників.

Атестація проводиться атестаційною комісією, склад і повноваження якої визначається наказом по підприємству, організації **в строки, передбачені колективним договором, але не рідше одного разу на 5 років.**

Відповідальність за своєчасне та якісне проведення атестації покладається на керівника підприємства, організації.

Позачергово атестація проводиться у разі докорінної зміни умов і характеру праці з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, профспілкового комітету, трудового колективу або його виборного органу, органів Державної експертизи умов праці з участю установ санітарно-епідеміологічної служби МОЗ.

Атестація робочих місць передбачає:

- установлення ступеня шкідливості й небезпечності праці та її характеру за гігієнічною класифікацією;
- обґрунтування віднесення робочого місця до категорії із шкідливими (особливо шкідливими), важкими (особливо важкими) умовами праці;
- визначення (підтвердження) права працівників на пільгове пенсійне забезпечення за роботу у несприятливих умовах;
- складання переліку робочих місць, виробництв, професій та посад з пільговим пенсійним забезпеченням працівників;
- аналіз реалізації технічних і організаційних заходів, спрямованих на оптимізацію рівня гігієни, характеру і безпеки праці;

- установлення факторів і причин виникнення несприятливих умов праці;
- санітарно-гігієнічне дослідження факторів виробничого середовища, важкості й напруженості трудового процесу на робочому місці;
- комплексну оцінку факторів виробничого середовища і характеру праці на відповідальність їхніх характеристик стандартам безпеки праці, будівельним та санітарним нормам і правилам.

Санітарно-гігієнічні дослідження факторів виробничого середовища і трудового процесу проводяться санітарними лабораторіями підприємств і організацій, атестованих органами Держстандарту і МОЗ за списками, що узгоджуються з органами Державної експертизи умов праці, а також на договірній основі лабораторіями територіальних санітарно-епідеміологічних станцій.

Відомості про результати атестації робочих місць заносяться до карти умов праці, форма якої затверджується Мінпраці разом з МОЗ.

Перелік робочих місць, виробництв, професій і посад з пільговим пенсійним забезпеченням працівників після погодження з профспілковим комітетом затверджується наказом по підприємству, організації і зберігається протягом 50 років.

КРИТЕРІЇ ДЛЯ ОЦІНКИ УМОВ ПРАЦІ

№ п.п.	Фактори виробничого середовища та трудового процесу	III клас - умови шкідливі і небезпечні умови і характер праці		
		I ступінь (1 бал)	II ступінь (2 бал)	III ступінь (3 бал)
1	2	3	4	5
1	Шкідливі хімічні речовини	ПеревищенняГДК		
	1 клас небезпеки 2 клас небезпеки 3-4 класи небезпеки	до 2 разів до 3 разів до 4 разів	2.1-4 разів 3.2-5 разів 4.1-6 разі	більше 4 разів більше 5 разів більше 6 разів
2	Пил переважно фіброгенної дії	Перевищення ГДК		
		до 2 разів	2.1-5 разів	більше 5 разів
3	Вібрація (загальна і локальна)	Перевищення ГДР		
		до 2 разів	2.1-5 разів	більше 5 разів

Результати атестації використовуються при встановленні пенсій за віком на пільгових умовах, пільг і компенсацій за рахунок підприємств та організацій, обґрунтуванні пропозицій про внесення змін і доповнень до списків № 1 і 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення, а також для розробки заходів щодо поліпшення умов праці та оздоровлення працюючих.

Контроль за якістю проведення атестації, правильністю застосування списків № 1 і 2 виробництв, робіт, професій посад і показників, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення, пільги і компенсації, покладається на органи Державної експертизи умов праці.

Пільги та компенсації за роботу у важких та шкідливих умовах праці:

- пенсія за віком на пільгових умовах;
- доплата до тарифної ставки (посадового окладу);
- щорічна додаткова відпустка;
- скорочена тривалість робочого тижня;
- додаткові відпустки передбачені колективним договором;
- безкоштовне лікувально-профілактичне харчування.
- безкоштовне одержання молока або інших рівноцінних продуктів харчування ;
- доплати за умови та інтенсивність праці.

3. Виробнича санітарія в системі охорони праці.

виробнича санітарія — це система організаційних та технічних заходів, які спрямовані на усунення потенційно небезпечних факторів і запобігання професійних захворювань та отруєнь.

До організаційних заходів належать:

- дотримання вимог охорони праці жінок та осіб віком до 18 років;
- проведення попередніх та періодичних медичних оглядів осіб, які працюють у шкідливих умовах;
- забезпечення працюючих у шкідливих умовах лікувально-профілактичним обслуговуванням тощо.

Вирішення питань виробничої санітарії та професійної гігієни в нашій країні забезпечує закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”, який регулює суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, визначає відповідні права та обов’язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян, встановлює порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби і здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду.

Для виробничих підприємств, об'єктів, окремих будинків і споруд, що є джерелами різноманітних загроз для організму людини, передбачений санітарний захист. Такий захист враховує потужність об'єкта, умови здійснення технологічних процесів, характер і кількість шкідливих, токсичних речовин і речовин з неприємним запахом, шум, вібрацію, електромагнітні хвилі, ультразвук, радіацію та інші небезпечні фактори, які впливають на навколишнє середовище.

Згідно з Державними санітарними правилами визначено класифікацію шкідливих підприємств за санітарними нормами залежно від складу і кількості шкідливих виділень та характеру технологічних процесів.

Відповідно до статті 114 Земельного Кодексу України – санітарно-захисні зони створюються навколо об'єктів, які є джерелами виділення шкідливих речовин, запахів, підвищених рівнів шуму, вібрації, ультразвукових і електромагнітних хвиль, електронних полів, іонізуючих випромінювань тощо створюються санітарно-захисні зони з метою відокремлення таких об'єктів від територій житлової забудови

Санітарно-захисна зона – функціональна територія між промисловим підприємством, що є джерелом надходження шкідливих чинників в навколишнє середовище, і найближчою житловою забудовою, яка створюється для зменшення залишкового впливу цих факторів до рівня гігієнічних нормативів з метою захисту населення від їх несприятливого впливу.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю «гігієна».
2. За якими ознаками проводять гігієнічну класифікацію праці?
3. Назвіть основні законодавчі та нормативні документи, які визначають завдання гігієни праці.
4. Назвіть шкідливі виробничі чинники, які впливають на людину в процесі праці.
5. Дайте визначення поняттю «гігієна праці»
6. Які завдання вирішує гігієна праці?
7. Дайте визначення поняттю «виробнича санітарія»
8. Назвіть основні заходи організаційного характеру, які забезпечують дотримання вимог виробничої санітарії на підприємстві.
9. Назвіть основні заходи технічного характеру, які забезпечують дотримання вимог виробничої санітарії на підприємстві.
10. Яке місце у вирішенні завдань виробничої санітарії відіграє створення санітарно-захисних зон підприємства?
11. Який нормативний документ визначає класифікацію санітарно-захисних зон?
12. Навколо яких суб'єктів господарювання повинні створюватися санітарно-захисні зони?

Рекомендована література:

1. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу (наказ МОЗ України від 27.12.2001 р. № 528).
2. ДСП 173-96 «Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів».
3. Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці: Підруч. За ред. М.П.Гандзюка. – К,: Каравела; Львів: Новий світ – 2000, 2003. – с.134-137.
4. Охорона праці: Навч. посібник/ за ред. В.Кучерявого. – Львів: Оріяна-Нова, 2007. – с. 80-84.